

Fotoalbum – visuella levnadsberättelser

Denna artikel baserar sig på min pro gradu-avhandling *"Mitt liv i bilder" En studie om privata fotografier och fotoalbum som fästpunkter för levnadsberättelsen"* (2005). Syftet med avhandlingen var att studera hur människor dokumenterar sina liv genom att fotografera och sortera sina bilder samt hur bilderna används för att berätta om dem och deras liv. Åtta kvinnor och fyra män i olika åldrar intervjuades om sina fotograferingsvanor och om sin relation till sina fotografier och fotoalbum. Denna artikel handlar om hur fotoalbum kan ses som visuella levnadsberättelser, en "bilderbok över livet", där fotografierna samtidigt fungerar som identitetsfästpunkter.

Fotografier i det offentliga och privata rummet

Fotografier används i många olika sammanhang. I det offentliga rummet finns de i tidningar och reklam, på tv och på Internet. Bilderna används för att locka till sig läsare, köpare och tittare. De används också för att förmedla eller förstärka ett budskap. Den fotografiska mångfalden människor möter i det offentliga rummet påverkar deras föreställningar om världen och miljön de omges av. Samtidigt tolkar var och en bilderna utifrån sina egna referensramar och en bild tolkas sällan på exakt samma sätt av två personer. En bild kan beröra den ena väldigt starkt medan den andra inte ens noterar den.

Det är inte bara i det offentliga rummet som fotografier finns utan även i det

privata rummet. Människor dokumenterar sina liv med egna kameror, analogt eller digitalt. I dag behöver man inte ens äga en kamera för att kunna fotografera eftersom många mobiltelefoner har kamerafunktion. I min avhandling fokuserade jag på analoga bilder men tekniken har gått framåt och i dag är det troligen vanligare att man fotograferar digitalt. Detta leder till att bilderna finns i digitalt format och att alternativen för att göra fotoalbum har blivit fler. Man kan ha ett digitalt fotoalbum på sin egen dator eller så kan man registrera sig på speciella webbsidor på Internet och där skapa ett fotoalbum som är tillgängligt för andra. Det finns de som väljer att göra en egen hemsida där de presenterar sina bilder. Den digitala bilden och den tekniska utvecklingen har lett till att de privata fotografierna som förr fanns i hemmen nu även finns i det offentliga rummet på Internet.

Vilken typ av fotografier finns i människors fotoalbum och byrååador, på datorns hårddiskiva, i ramar på hyllor och väggar eller bortglömda i en skolåda på vinden? I informanternas hem hörde de flesta bilderna till kategorin familjefotografier. Dit räknas bilder som berör familjemedlemmarnas liv, det gäller medlemmar i kärnfamiljen och i storfamiljen.

Enligt Hirsch (1981:10) finns familjefotografiernas värde i betraktarens tolkning. Fotografierna lämnar aldrig familjemedlemmarna oberörda. Hon påpekar också att familjefotografier inte är en objektiv dokumentation av familjens historia eller dess medlemmar eftersom det alltid är nå-

gon som väljer vad som fotograferas, vilka bilder som bevaras och vilka som visas. Familjefotografier förmedlar den bild av familjen som man vill visa upp.

Fotografiets mångbottnade natur och dolda innebörder

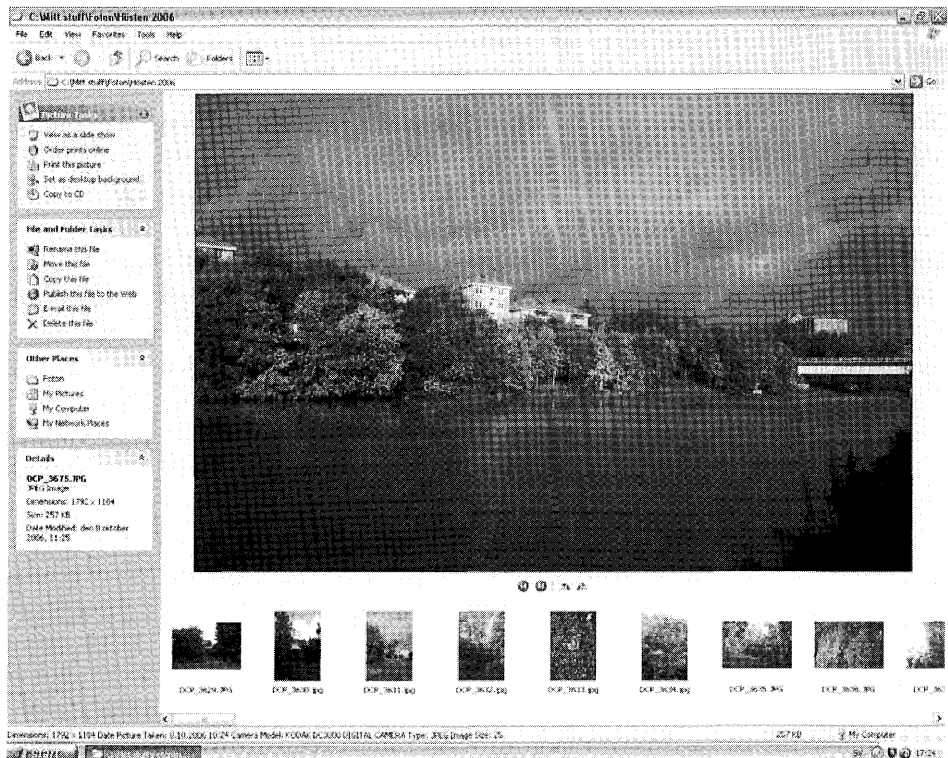
Vad är det då vi ser när vi betraktar ett fotografi? Jag fördjupar mig inte i den filosofiska diskussionen om vad ett fotografi är, utan nöjer mig med att konstatera att ett fotografi är ett visuellt avtryck av ett ögonblick som ägt rum (Berger 1980:63).

Roland Barthes (1986:14) skiljer fotografiet från andra typer av bilder genom att hävda att fotografiet (bilden) i sig oftast är ointressant för betraktaren och att det är referenten (det som avbildas) som är det intressanta. När vi ser ett fotografi ser vi t.ex. vårt hus, våra barn och våra vänner. Den första betraktelsen är en slags igenkänningsprocess där vi tolkar bilden utifrån det vi känner igen. Först efter detta börjar

vissa titta närmare på fotografiet som bild.

En faktor som påverkar tolkningen av ett fotografi är att det oftast tas för givet att det avbildar verkligheten och visar sanningen. Det finns ett ordspråk som heter "Kameran ljuger aldrig" eller som Sontag (1981:16) uttrycker det: "*Ett fotografi gäller som ovedersägligt bevis på att något ägt rum. Bilden må vara förvrängd, men det förutsätts alltid att någonting existerar eller existerade som är likadant som på bilden.*". I dag bör detta ifrågasättas. Den tekniska utvecklingen har förbättrat metoderna för retuschering och manipulering av bilder så att det är svårt för betraktaren att veta om bilden är sann eller inte.

I det offentliga rummet är retuschering och manipulering av fotografier inget nytt fenomen och utvecklingen har nu även nått det privata rummet. Med en dator och rätt bildhanteringsprogram kan var och en göra sina digitala bilder "bättre". Man kan förbättra färger, kontraster och skärpa

eller göra ett fotomontage av flera bilder. Förutsättningarna för att visa upp den bild man vill visa upp av sig själv, sina upplevelser eller sin familj har förändrats för den enskilda personen. Frågan är om vi i betraktelseprocessen av bilder tar detta i beaktande eller tar vi fortfarande för givet att bilderna visar sanningen?

Sinisalo (1987-88:27) hävdar att fotografiet har två lager: *ytan* och *djupet*. Fotografiets yta och det ytliga budskapet är det som vi ser: föremål, människor, platser, händelser etc. För att förstå det ytliga budskapet behövs inga förhandskunskaper om bilden eftersom det endast handlar om att registrera vad som avbildas. För att förstå fotografiets djupare skikt och de dolda budskapen krävs kännedom om fotografiet: när togs det, varför, av vem och i vilket sammanhang. Ju mer betraktaren känner till desto större är sannolikheten att han eller hon kommer att få en skymt av de dolda budskapen.

De dolda budskapen kan delas upp i två kategorier: de *rationella* och de *irrationella*. De rationella budskapen kan betraktaren förstå om han eller hon har tillgång till bakgrundsfakta om fotografiet, t.ex. svar på frågorna ovan. De irrationella budskapen är svåra att förstå och ofta t.o.m. omöjliga för en utomstående; de följer inga logiska principer och är ofta baserade på personliga upplevelser. Irrationella innebörder kan uppstå vid fotograferingsögonblicket eller basera sig på personliga relationer till det som avbildas (Sinisalo 1987-88:27).

Ett fotografi består alltså av flera skikt och bär således på många budskap – synliga såväl som dolda. Det problematiska är att budskap och innebörd inte är statiska utan föränderliga, de lever i tid och rum och beror även på betraktarens referensramar.

Levnadshistoriskt berättande

Berättelser är en väsentlig del av männis-

kans kommunikation, genom berättelser och berättandet skapar och förmedlar människor föreställningar om sig själva och världen omkring dem (Skott 2004:9). En berättelse kan därför fylla många funktioner bl.a. förmedla budskap om roller, relationer, händelser, processer, miljöer och självbilden (Arvidsson 1999:25).

Berättelser om en människas liv kan se ut på olika sätt och deras struktur samt innehåll beror på situationen de uppstår i. För det första görs en skillnad mellan *livshistoria* och *levnadsberättelse*. Livshistoria är en berättelse som vi alla är en del av, men som inte nödvändigtvis själva reflekterar över och som vi ibland inte ens kan påverka. Alla har en roll i det sociala, kulturella och samhälleliga sammanhang hon eller han befinner sig i. Det är det som är livshistoria och kan ses som en ram för levnadsberättelsen. Levnadsberättelsen, å andra sidan, grundar sig på individens subjektiva upplevelser och tolkningar om sitt liv och sin identitet. Gränsen mellan livshistoria och levnadsberättelsen är diffus, och för att kunna upprätta en enhetlig biografisk berättelse krävs att dessa två sammanställs till en sammanhängande helhet (Svensson 1997:39).

Arvidsson (1999:26) redogör för tre typer av levnadshistoriska berättelser: *Personal Narrative*, *Self Stories* och *Life Stories*. I *personal narrative* är den som berättar inte huvudpersonen, utan har varit vittne till en händelse och berättar om det. *Self Stories* berör berättarens eget liv och handlar om händelser som haft en avgörande betydelse för hur livet utvecklats t.ex. bröllop, utbildning, jobb och dylika teman. *Life Stories* kan översättas till levnadsberättelse. Det är en självpresentation där man försöker sammanfatta livet och skapa en strukturerad berättelse över sitt liv och om sina upplevelser.

Samtliga av dessa levnadsberättelser är hämtade ur individens liv och dennes

upplevelser men de är påverkade och formade av kollektiva normer och värderingar som finns i kulturen. Berättelsen ska inte bara vara förståelig för den som berättar utan även för lyssnarna. Därför använder den som berättar om sitt liv medvetet och omedvetet s.k. *life-scripts*. Det är idéer om hur en levnadsberättelse ska struktureras, vad man ska berätta och vad man ska förtiga. (Frykman 1992:241, Arvidsson 1999:26)

I levnadsberättelser försöker människor skapa en sammanhängande historia om sitt liv och få svar på frågor som: vem är jag, hurudan är jag, vilken bild har jag av mitt förflutna och min framtid, hur passar jag in i den sociala och fysiska miljön jag lever i. För att kunna upprätta en berättelse som svarar på dessa frågor krävs förmågan att kunna reflektera över sig själv och sitt liv (Svensson 1997:42).

Det är inte bara genom muntliga och skriftliga levnadsberättelser vi berättar om oss själva och våra liv utan även med de föremål vi omger oss med. Löfgren (1992:270) kallar vissa föremål "livshistoriens rockhängare" och de är förtingligade minnen som vi sparar och bevarar för det symboliska värde de bär på. Otto &

Pedersen (1998:77) använder termen *minnesföremål* och en underkategori av minnesföremål är *life-story objects*, vilka symboliserar särskilda händelser och episoder i sin ägares liv. Dessa föremål har en central roll när individen formar sin levnadsberättelse och när de används för att befästa identiteten blir de *biographical objects*.

Identitet och självreflektion

Identiteten påverkar individens föreställningar om sig själv och sin omvärld. De iakttagelser och tolkningar vi dagligen gör är subjektiva och styrs av den individuella identiteten. Den är i sin tur ett resultat av en samverkan mellan de subjektiva uppfattningarna och den objektiva verkligheten omkring oss. För att upprätta en stabil och sund identitet som överensstämmer med nuet måste människor skapa en sammanhängande bild av sina liv (Berger & Luckman 1998:201).

Identiteten är föränderlig och omformas under hela livet, men den innefattar också ett stabilt element. Identitet handlar om att vara "densamme" genom hela livet även då det sker förändringar i tillvaron. Att upprätthålla en sund identitet är ett livslångt projekt som alla är mer eller mindre enga-

gerade i. I den biografiska framställningen följer livet en imaginär tidslinje, där viktiga händelser och perioder märks ut. Man uppmärksammar olika faser i livet och viktiga händelser. Med hjälp av dessa teman bygger man upp en sammanhängande levnadsberättelse (Stier 2003:51).

Den tid vi nu lever i brukar kallas den senmoderna tiden och kännetecknas bland annat av en institutionell reflexivitet och tilltro på abstrakta system (Giddens 1999:28). Institutionell reflexivitet innebär att göra revideringar när ny kunskap och information fås, innan dessa påverkar det sociala livet. Enligt Giddens (1999:13) har detta förhållningssätt spritt sig till individnivå och självidentiteten har blivit ett reflexivt projekt. Det innebär att individen försöker upprätthålla en sammanhängande biografisk berättelse genom att kontinuerligt revidera den när han eller hon ställs inför förändringar och valsituationer. Identiteten är i dag något var och en är ansvarig för och påverkar genom sina val.

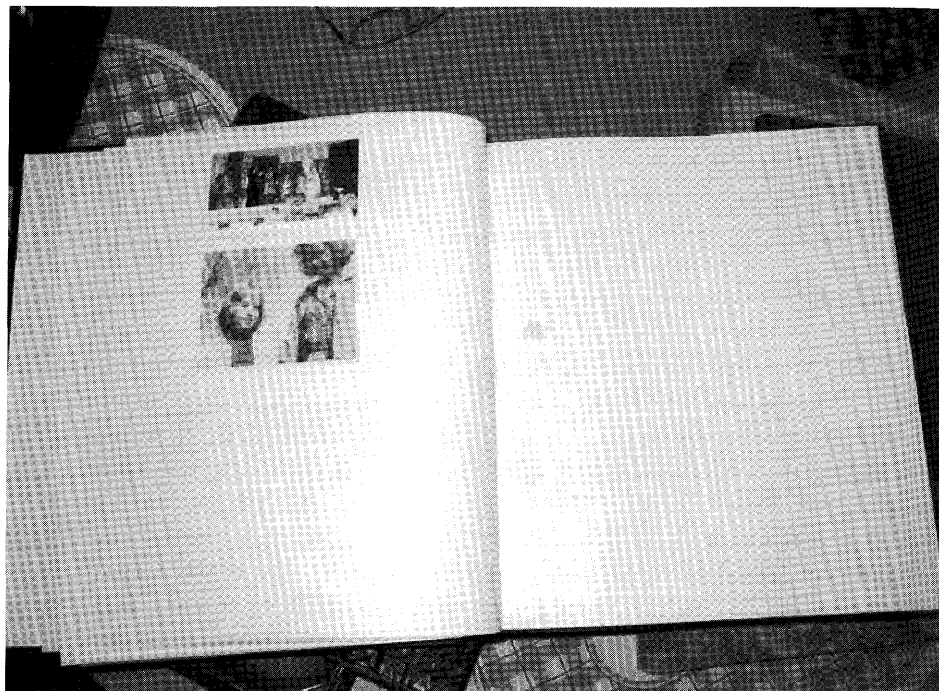
Självreflektion, enligt Svensson (1997: 43), är att objektivt fundera över sitt liv och sin tillvaro och sedan skapa en enhetlig jag-bild, där det förflutna binds samman med nuet och man dessutom ser framåt mot framtiden. Det har skett en förändring och i dag ägnar allt flera människor sig åt någon form av medveten självreflektion i jämförelse med tidigare.

Levnadsberättelser av olika slag har en oerhört viktig roll i identitetsskapandet. I berättelserna skapas en distans till det som skildras och människor får på så sätt distans till sig själva och sina upplevelser. Att få distans till personliga erfarenheter och kunna se på saker ur ett nytt perspektiv är en förutsättning för att nå en djupare självreflektion. I berättelser uttrycks åsikter, uppfattningar och tolkningar och man kan säga att varje enskild berättelse berättar något om berättaren. Identiteten formas i samspel med andra och i mötet kan berättelserna bekräftas eller ifrågasättas. Det är genom levnadsberättelser man formulerar sin självuppfattning och om den bekräftas av andra kan berättelsen användas för att befästa identiteten (Skott 2003, Svensson 1997).

Fotoalbumens innehåll och användningsområden

Skapelseprocessen, från fotograferingsögonblicket till revideringen av gamla album, påverkas av många faktorer. Informanterna själva säger att de fotograferar och gör album för att samla minnen, de drivs av en *minnesstrategi*. De fotograferar händelser och upplevelser, för att få minnesdokument som befäster deras minnen och bekräftar deras föreställningar om sig själva och det förflutna. Fotoalbum är för dem en sanningsenlig minnesdepå som används för att hålla minnen vid liv och i vilka de kan söka svar när det egna minnet sviker. De hävdar att det är en verklighetstrogen skildring de vill iscensätta i fotoalbumen. Trots detta påverkas de av generella normer både när de fotograferar och konstruerar albumen. Det finns föreställningar om vad som ska fotograferas och hur albumens ska struktureras, man kan prata om *life-scripts* för den visuella levnadsberättelsen (Frykman 1992:241).

Det visade sig nämligen att informanternas album i många avseenden berättade om samma företeelser. För det första fanns det stora likheter i motiven: resor och upplevelser, familjeliv och umgänge med vänner, årets fester och livets fester var teman som syntes i nästan allas album. För det andra hade de flesta valt att ordna sina fotografier kronologiskt och på så sätt förstärka trovärdigheten i fotoalbumen. För det tredje har informanterna valt att iscensätta det goda livet d.v.s. det är glada, trevliga och speciella stunder i livet som synliggörs. De bilder som inte uppfyller kraven refuseras. Eftersom detta var företeelser som på nå-

got sätt förekom hos samtliga informanter anser jag att man kan säga att det finns life-scripts för såväl fotograferandet som fotoalbumsskapandet.

De färdiga fotoalbumen kan användas på många sätt och i olika syften. Informanternas redogörelser för vad de gör med sina fotoalbum överensstämmer med de svar de ger när de förklarar varför de ordnar sina fotografier i album. Sammanfattar man informanternas svar om fotografiers och fotoalbums funktion blir det följande: en *minnesdepå*, en *presentation/dokumentation* av dem själva och deras familj samt en *hobby*.

Fotoalbums roll som en visuell levnadsberättelse

Fotoalbum kan ses som en visuell levnadsberättelse där varje enskilt fotografi är markörer för viktiga händelser, miljöer och sammanhang. Petersen (1999:139) hävdar att vi använder fotografier som "tankeredskap" – genom vilka vi iakttar och tolkar vår omgivning och på basen av dessa iakt-

tagelser skapar vi våra föreställningar om verkligheten. Normer, ideal, värderingar och samhällsliga strukturer blir konkreta och påtagliga i fotografierna. De påverkar i sin tur individens föreställning om sig själv och verkligheten. Därför är det rimligt att se fotoalbumen som en iscensättning av de tolkningar och föreställningar individen har om sig själv, sitt liv och sin omgivning. När man väljer vilka bilder som sätts in i album iscensätter man sitt liv utifrån sina föreställningar. Man väljer att markera vissa händelser genom att inkludera bilder från tillfället och döljer andra genom att refusera bilder. Det är viktigt att komma ihåg att fotografierna endast åskådliggör utvalda stunder i livet, allt fotograferas inte och vissa bilder sätts inte in i fotoalbumen eftersom de inte överensstämmer med individens föreställningar. Precis som Hirsch (1981:10) poängterade visar vi med våra fotoalbum det vi vill visa upp åt andra.

Markeringarna i fotoalbumen styrs inte enbart av den som gjort fotoalbumet utan det beror också på betraktaren och dennes

referensramar. Fotoalbumen är en levnadsberättelse konstruerade av berättarens minnen och subjektiva tolkningar. Bilderna markerar det som den som gör albumet anser vara viktigt. Men berättelsen berör inte bara den som berättar, utan ofta synliggörs dennes familj och närmaste umgängeskrets i skildringen. En serie med fotoalbum kan börja med ett barns uppväxt och fortsätta genom att följa barnet under ungdomstiden och vuxenliv. Berättelsen förändras kontinuerligt när det sker förändringar i individens liv.

Fotografierna markerar också *fester och högtider*; såväl årets fester som livets fester är återkommande teman i informanternas fotoalbum. Dessa bilder åskådliggör kulturella ceremonier och sociala riter som individen berörs av. Det är inte bara tillfället som dokumenterats utan även individens sociala nätverk och markeringarna i bilderna är omfattande. Därtill är fotoalbumen en historisk skildring som *åskådliggör det förflutna*, och t.ex. etnologer kan se andra markeringar i fotografierna än innehavaren, såsom tidstypiskt klädmode, inredning och föremål.

För informanterna är det de två första markeringsegenskaperna som är de viktiga och fotografiernas dolda budskap spelar en viktig roll (Sinisalo 1987-88:27). Fotografiets mångbottnade natur gör att fotoalbum också är historiska dokument som berättar om det förflutna och kan därför användas för att berätta om annat än sin ägare.

Fotografier är ett bra hjälpmedel för att iscensätta sitt liv och konstruera sin levnadsberättelse, men fotografier uppfattas oftast som mer än bara bilder. När man själv har tagit bilderna eller varit med vid fotograferingstillfället får fotografiet en rad dolda innebörder, man har minnen och upplevelser som går utanför det som syns på fotografiet. Sontag (1981:14) hävdar att fotografier inte bara uppfattas som bilder av verkligheten utan som "delar" av den.

Ett fotografi antas visa verkligheten som den är och man kan med sin kamera dokumentera och samla "delar" av nuet och bära dem med sig hela livet. Ett av huvudskälen till att informanterna fotograferar var att de vill samla sina minnen och upplevelser på bild.

Den visuella levnadsberättelsen och dess betydelse för identiteten

Det har konstaterats att levnadsberättelser är ett sätt för individen att formulera en enhetlig bild av sig själv. I samspel med andra bekräftas eller ifrågasätts berättelsen, och individen kan därefter befästa eller revidera sina tolkningar och uppfattningar. Det är genom en ständigt pågående självrevidering som det skapas en sund och stabil självkänsla och individen känner sig trygg i sin identitet.

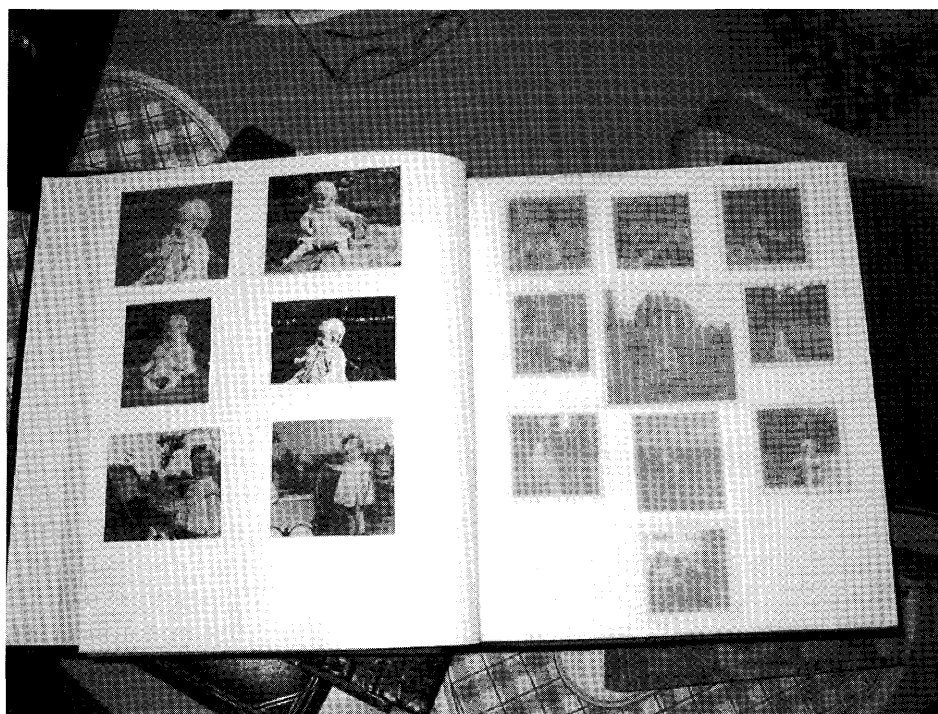
Skapandet av fotoalbum har en tvetydig roll i identitetsarbetet. Det kan vara ett tillfälle för en konkret självreflektion över det som hänt och sin identitet, men det behöver inte nödvändigtvis vara det. Det verkar snarare handla om att befästa de levnadsberättelser som blivit bekräftade av andra t.ex. när man berättat om sina upplevelser eller om sig själv. En sak som emellertid talar emot detta är att vissa kan få ett behov av att retuschera och revidera sina album. Det tyder på att de föreställningar de hade när de konstruerade den visuella levnadsberättelsen första gången med tiden har förändrats. De får då ett behov av att revidera sina album så att de överensstämmer med de nya föreställningarna. I dessa fall blir själva skapandet av fotoalbumen en tydlig självreflektion, där man noga väljer ut bilder man vill ha med, funderar på ordningen och vad det är man vill synliggöra. Det kontinuerliga fyllandet av fotoalbum som de flesta informanter beskrev är snarare en ständig dokumentation av nuet och det pågående livet eller att helt enkelt samla minnen.

Stier (2003:88) lyfter fram fyra känslor som han anser är viktiga för en stabil identitet. Jag vill redogöra för hur fotoalbumet kan ses som fästpunkt för dessa känslor. Känslorna är *identitetskänslan*, *kontinuitetskänslan*, *sammanhangskänslan* och *unicitetskänslan*.

Identitetskänslan, den inre existentiella tryggheten, bekräftas definitivt genom fotoalbumen. I dessa iscensätts hela livet, från barndom till ålderdom. Bilderna återupplivar minnen och bekräftar händelser i livet och alla de olika roller man har haft och fortsättningsvis har. Till albumen kan man gå för att påminna sig om vem man är. *Kontinuitetskänslan* uppstår när livet följer imaginära tidslinjer, livet går som det är tänkt och man upplever att det finns en stark kontinuitet i det som sker. I fotoalbumen blir kontinuiteten synlig och med fotografierna bekräftas livets gång, de skildrar livets olika skeden och sambanden mellan de olika faserna. *Sammanhangskänslan* handlar om att känna sig som en

del av en större helhet och är viktig för alla människor. I albumen åskådliggörs miljöer man känner sig hemma i och människor man känner samhörighet med, familj och vänner. På så sätt kan albumen ge sin ägare en fundamental trygghetskänsla och visuellt synliggöra var man "hör hemma". *Unicitetskänslan* är insikten om att man är en unik individ, en insikt som kan vara uppmuntrande eller skrämmande. Fotoalbum är en skildring över en enskild persons liv och kan ses som en dokumentation över dennes unicitet.

Fotoalbumen kan användas för att förankra de ovan nämnda känslorna, och min åsikt är att informanterna också använder albumen för att göra det. Identitetskänslan, kontinuitetskänslan och sammanhangskänslan är de känslor som informanternas utsagor tyder på att albumen befäster. De handlar om att dokumentera sitt liv och det man upplever samt den miljö man känner sig hemma i; också den kontinuerliga ordningen är viktig. Unicitetskänslan är inte

lika självklar och tydlig men informanternas namn på sina samlingar kan sägas bekräfta den. Informanterna fick spontant döpa sina fotosamlingar och några namn var "Mitt liv i bilder", "Mitt liv", "Jag" "Släkten samt jag och familjelivet". I titlarna har de själva en mycket central roll och det är ingen tvekan om att det är dem fotografierna och deras fotoalbum berättar om.

Utifrån informanternas svar anser jag att fotoalbumets funktion inte är att forma identiteten utan att *befästa den*. I albumen kan individen åskådliggöra det som är viktigt för honom eller henne, det som gör att han eller hon känner sig trygg i sin identitet. Mellan fotoalbumens pärmar iscensätts perioder av livet och tillsammans skapar fotografierna en kontinuerlig berättelse. Man synliggör olika roller man har eller har haft, viktiga miljöer och händelser samt de människor som spelar en central roll i ens liv. Framställningen grundar sig på individens tolkningar och föreställningar samtidigt som bilderna visar vad individen värdesätter och prioriterar i sitt liv. Fotoalbumet kan vara ett föremål att använda sig av när identitetsfrågor behöver behandlas under livets gång

Fotografierna och fotoalbumen kan ses som sådana föremål som Löfgren (1992:270) kallar "livshistoriens rockhängare" och Otto & Pedersen (1998:82) kallar *biographical objects*, dvs. föremål som är fästpunkter för levnadsberättelsen samtidigt som de har rollen som markörer. För betraktare berättar föremålen något om ägaren och för ägaren väcker de minnen, känslor och befäster levnadsberättelsen.

Sammanfattning

Även om ett fotoalbum kan ses som en strukturerad bilderbok över ett liv, kan de vara lika osammanhängande som en muntlig berättelse för en utomstående. Fotoalbum kan fungera som en utåtriktad

presentation av sin upphovsman, men det utgör en bristfällig presentation. På grund av fotografiets mångbottnade natur är fotoalbum ett svårt forum att använda för att förmedla en levnadsberättelse. Informanterna tycker att det är de dolda budskapen i fotografierna som är de viktigaste, de minnen och känslor bilderna väcker. Det är egentligen bara de själva som kan "läsa" hela levnadsberättelsen, för dem är fotografierna fästpunkter som kommunicerar tillbaka till dem. Genom bilderna vänder informanterna sig inåt, till sina minnen och känslor, och då framträder den fullständiga levnadsberättelsen. Det är också därför det bara är familjen och nära vänner som har möjlighet att ta del av den berättelse informanterna vill förmedla. För en betraktare som inte känner till något om informanten eller dennes liv blir albumen ointressanta, trots bildtexter som markerar vad bilderna föreställer ser han bara en ytlig presentation av informanten och dennes familj. Det krävs helt enkelt mera information för att ett fotoalbum ska vara fullvärdigt som levnadsberättelse för utomstående, och det är inget idealistiskt format för en utåt kommunicerande levnadsberättelse.

Hugger (1989:236) poängterar att fotoalbum helst ska ses genom ögonen på den som gjort albumet eller på annat sätt är involverad i albumets historia. Annars är risken stor att betraktaren inte kan "läsa" alla fotografier och en stor del av den information som finns i bilderna går då förlorad. Jag håller med Hugger; ska man komma åt en levnadsberättelse genom fotoalbum och fotografier måste man ha tillgång till mera information än bara bilderna. Fotografier är ett bra komplement i olika typer av levnadshistoriska framställningar, men ensamma klarar de inte av att förmedla en enhetlig levnadsberättelse.

Fotoalbum är inte bara visuella levnadsberättelser, de är också minnesdepåer. Varje enskilt fotografi väcker minnen hos sin

ägare, och blir således en minnesmarkör. I dag är det vanligt att människor använder olika minnesföremål som fästpunkter för sin levnadsberättelse och fotoalbum kan ses som ett föremål som med alla dess bilder kan ha den funktionen (Otto & Pedersen 1998:82). När mina informanter tittar i sina fotoalbum väcker varje fotografi minnen, känslor och tankar hos dem. Det är egentligen inte bilderna som är viktigast utan det är de inre processer de sätter igång. Men när en utomstående tittar i deras album ser denne bara det ytliga skiktet i fotografierna och därför blir det bara en yttlig presentation av det förflutna.

Fotoalbum kan kanske inte ses som fullvärdiga levnadsberättelser, eftersom de kan vara svårtolkade för andra. Men för sin ägare utgör de onekligen en enhetlig levnadsberättelse.

En fråga som återstår är: varför? Varför samlar människor sina fotografier och varför konstruerar man visuella levnadsberättelser i form av fotoalbum? Informanterna motiverade sitt samlande och fotoalbumsskapande med att "det är roligt med bilder", "de samlar minnen" och "de dokumenterar sitt liv" och "de vill berätta sin historia". Det är säkert därför de fotograferar och gör album. Men vad är det egentligen som driver dagens människor att upprätta visuella levnadsberättelser. Är det så att den rotlösa moderna människan måste skapa en stabilitet och trygghet i sitt liv och därför väljer att göra en visuell levnadsberättelse, dit hon eller han kan vända sig för att känna kontinuitet och trygghet? Enligt Svensson (1997:42) är levnadsberättelser för den moderna människan "ett sätt att ordna livet och tiden så som kartan ordnar världen och rummet". Redan på 1700-talet inleddes den biografiska epoken och individen har successivt fått ta allt mera ansvar för sitt eget liv och sin identitet. I dag föddes vi som fria individer och vi är vår egen lyckas smed, men människan

har ett stort behov av att känna existentiell trygghet. Levnadsberättelser befäster identiteten och förstärker den inre tryggheten. Att göra fotoalbum är ett sätt att upprätta en levnadsberättelse och samtidigt få en "karta" över sitt liv.

KÄLLOR OCH LITTERATUR

Otryckta källor

Helsingfors
Svenska litteratursällskapet i Finland,
Folkkultursarkivet
SLS 2050

Litteratur

- Alsmark, Gunnar (red), 1997. *Skjorta eller själ? Kulturella identiteter i tid och rum*. Lund: Studentlitteratur.
- Arvidsson, Alf, 1999. *Folklorens former*. Lund: Studentlitteratur.
- Barthes, Roland, 1986. *Det ljusa rummet Tankar om fotografiet*. Stockholm: Alfabetas bokförlag.
- Berger, John, 1980. *Den brukbara fotografin*. Stockholm: Brombergs Bokförlag.
- Berger, Peter L & Luckman, Thomas, 1998. *Kunskapsociologi Hur individen uppfattar och formar sin sociala verklighet. 2:a upplagan*. Falun: Wahlström & Widstrand.
- Frykman, Jonas, 1992. "Biografi och kulturanalys" s.241-265 i Tigerstedt, Christoffer, Roos, J.P.&Vilkko, Anni (red), *Självbiografi, kultur, liv. Levnadshistoriska studier inom human och samhällsvetenskap*. Stockholm: Brutus Östlings Bokförlag.
- Giddens, Anthony, 1999. *Modernitet och självidentitet Självvet och samhället i den senmoderna epoken*. Göteborg: Bokförlaget Daidalos.
- Hirsch, Julia, 1981. *Family Photographs – content, meaning and effect*. New York: Oxford University Press.
- Hugger, Paul, 1991. "Die bedeutung der Photographie als Dokument des privaten Erinnerns" s.235-242 i Bönisch-Brednich, Brigitte; Brednich, Rolf W & Gerndt, Helge (Hg.), *Erinnern und Vergessen, Vorträge des 27. Deutschen Volkskundekongresses Göttingen 1989*. Göttingen: Schermerse.
- Löfgren, Orvar, 1992. "Mitt liv som konsument. Livshistoria som forskningsstrategi och analysmaterial" s.269-288 i Tigerstedt, Christoffer, Roos, J.P.&Vilkko, Anni (red), *Självbiografi, kultur, liv. Levnadshistoriska studier inom human och samhällsvetenskap*. Stockholm: Brutus Östlings Bokförlag.
- Otto, Lene & Pedersen, Lykke, 1998. "Collecting Oneself Life Stories and Objects of Memory",

Etnologia Scandinavica, Vol 28, s. 77-92.

- Petersen, Anja, 1999. "Fotografiet som etnologisk berättelse" s.135-156 i Bergquist, Magnus & Svensson Birgitta (red.), *Metod och minne. Etnologiska tolkningar och rekonstruktioner*. Lund: Studentlitteratur.
- Sinisalo, Hannu, 1987-1988. "The Photograph as research object and source" i *Ethnologia Fennica Finnish Studies in Ethnology*, vol 16, s.27-42.
- Skott, Carola (red), 2004. *Berättelsens praktik och teori – narrativ forskning i ett hermeneutiskt perspektiv*. Lund: Studentlitteratur.
- Sontag, Susan, 1981. *Om fotografi*. Stockholm: Norstedt.
- Stier, Jonas, 2003. *Identitet Människans gåtfulla porträtt*. Lund: Studentlitteratur.
- Svensson, Birgitta, 1997. "Livstid" s. 38-61 i Alsmark, Gunnar (red), *Skjorta eller själ? Kulturella identiteter i tid och rum*. Lund: Studentlitteratur.
- Tigerstedt, Christoffer, Roos, J.P & Vilkkö, Anni (red), 1992. *Självbiografi, kultur, liv. Levnadshistoriska studier inom human och samhällsvetenskap*. Stockholm: Brutus Östlings Bokförlag.

SUMMARY

The article is based on the Master's thesis "My life in pictures. A study of private photographs and albums as attachments of the life story" (2005). Twelve informants are interviewed in the study about their habits of taking photographs and about their relations to their collections of photographs. The photograph as such has a very diverse nature that allows it to be used for many different purposes. For official purposes, it is often the outer layers of the photograph, i.e. the actual representation, which is used to illustrate texts and messages. On the contrary, it is the hidden messages and the deeper layers of the photograph that are important when the photograph is used for private purposes. In order to understand the hidden mes-

sages, the observer needs to have a certain knowledge of the photograph: when and why it was taken, what the motif is and so forth. The photograph is also very diverse when it comes to interpreting the motif since a picture is never interpreted in the exact same manner by two different people; each individual's personal references affect the interpretation of the image.

We use different types of life story telling to convey our experiences to others while at the same time presenting ourselves. The individual is trying to create a coherent story about themselves and their lives by telling life stories. The life stories are first and foremost based on the individual's conception and interpretations of himself, and our stories are either confirmed or questioned when interacting with others. Life stories are an important part of the identity process, since our identity is shaped by the response our surrounding gives us. Life stories are mediated orally and in writing, but also through objects; we convey a message about ourselves through our things. The objects can also be important memory objects that remind its owner of important events or episodes in our lives. Photo albums can be seen as visual life stories where the individual stages and illustrates his life with images. The images point out special events and place the individual in a wider perspective: in a family, with relatives or within a certain time frame. The role of the photo albums in the identity process is not to shape the identity in itself, it seems more like the albums reinforce the already confirmed life story and thus become a forum to establish the identity.

The photo albums are however a limited mean if you are looking to convey a life story. Due to the diverse nature of the photograph, there is a great risk that the observer only sees the superficial message in the images and fails to see the important hidden messages. The albums are more significant for the owner, his or her family and closest friends, since they understand the hidden messages and the images communicate inwards with the individual's memories and feelings.